

Л.В. Мельник, І. Г. Саранча, м. Вінниця, Україна / L. Melnyk, I. Sarancha, Vinnytsia, Ukraine
e-mail: rozdoba_l@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Анотація. У статті розглянуто питання доцільності використання застосування інтерактивних технологій у навчанні дітей з особливими потребами. Дослідження присвячено використанню інтерактивних технологій у навчанні дітей з особливими потребами. Принцип інклюзивної освіти означає: всі діти мають бути включені з самого початку в освітній і соціальний спосіб життя школи. Завдання інклюзивної школи - побудувати систему, яка відповідає потребам кожного. Ми зазначаємо, що в інклюзивних школах всі діти, не тільки з особливими потребами, мають підтримку, яка дозволяє їм досягати успіху. Інклюзивні школи спрямовані на багато інших навчальних досягнень, ніж ті, які найчастіше визнаються як звичайні освітні. Метою такої школи є надання всім учням можливості жити більш повноцінним соціальним життям, брати більш активну участь у команді, забезпечуючи тим самим кращу взаємодію, допомагаючи один одному як члени спільноти. Доведено, що використання інтерактивних технологій допомагає створити можливості для співпраці і самоствердитись особистості в суспільстві.

Ключові слова: інтерактивні технології, діти з особливими потребами, освітній процес, інклюзивне навчання.

FEATURES OF APPLICATION OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES OF EDUCATION IN INCLUSIVE EDUCATION

Summary. The study focuses on the using interactive technologies in teaching children with special needs. The principle of inclusive education means: all children must be included from the outset in the school's educational and social life; the task of an inclusive school is to build a system that meets everyone's needs. We state that in inclusive schools, all children, not only with special needs, are provided with support that allows them to succeed, feel safe, and

value the collective stay in the team. Inclusive schools are aimed in many other educational achievements than those most commonly recognized as ordinary education. The purpose of such a school is to give all pupils the opportunity to live a more complete social life, to take a more active part in the team, thereby providing better interaction.. We prove the usage of interactive technologies helps to create possibilities for collaboration. In fact the task of school is not only to give all necessary knowledge and practical skills in the field of subject but also develop moral necessities and principles, help to perfect the forms of both professional and personality self-affirmation in society.

Keywords: *interactive technology, information and communication technologies, children with special needs, educational process inclusive education.*

Постановка проблеми. Наукові пошуки вдосконалення вітчизняної освіти розпочалися з моменту набуття Україною статусу незалежної держави. Це зумовлено загальними для світової спільноти чинниками: розвитком системи знань і вдосконаленням її наукової організації; демократизацією суспільного та державного життя; інтеграційними процесами в культурній сфері, що відбуваються в світі.

Нині актуальним є створення нових освітніх технологій, котрі мають сприяти загальному розвитку особистості, формуванню її світоглядної культури, індивідуального досвіду, творчості. Із сучасними освітніми технологіями сьогодні пов'язують реальні можливості побудови відкритої системи освіти, зміну способів отримання нових знань, підсилення особистісної орієнтації навчального процесу. Одним із основних завдань для країни є освіта дітей з особливими потребами. Це необхідна умова створення дійсно інклюзивного суспільства, де кожен зможе відчувати причетність і затребуваність своїх дій. Впроваджуючи інклюзію в освітньо-виховний процес, можна досягти розбудови українського суспільства, яке дозволить кожному громадянину «незалежно від віку та статі, етнічної належності, здібностей, наявності або відсутності особливостей у розвитку, брати участь у житті суспільства та робити свій внесок у його розвиток. У такому суспільстві особливості поважають і цінують» [5].

Аналіз попередніх досліджень. Нині проблема навчання дітей з особливими потребами активно вивчається й є актуальною. В дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених і педагогів розглянуто особливості застосування інтерактивних технологій у навчальному процесі. Зокрема, проблему використання інтерактивних технологій для дітей з особливими потребами у навчанні досліджують такі вчені як П. Дмитрук, О. Ісакова, М. Кадемія, М. Коптюг, Б. Косовська, В. Левчук, Л. Мельник, С. Томчук та інші; проблему освіти дітей з особливими потребами досліджують Н. Валентик, О. Волошина, Є. Галішнікова, О. Коломінова, З. Ленів, А. Маслюк, В. Роман, Н. Хамська, Я. Якінін, С. Якубов та інші.

Метою статті є аналіз можливостей та шляхів застосування інтерактивних технологій у навчанні дітей з особливими потребами.

Виклад основного матеріалу. Принцип інклюзивної освіти означає: всі діти мають бути з самого початку включені в освітнє та соціальне життя школи; завдання інклюзивної школи – побудувати систему, яка задовольняє потреби кожного; в інклюзивних школах всі діти, а не тільки з особливими потребами, забезпечуються підтримкою, яка дозволяє їм досягати успіхів, відчувати безпеку, цінність спільного перебування в колективі. Інклюзивні школи спрямовані багато в чому на інші освітні досягнення, ніж ті, що найчастіше визнаються звичайною освітою. Мета такої школи – дати всім учням можливість жити більш повноцінним соціальним життям, брати більш активну участь у житті колективу, тим самим забезпечити кращу взаємодію, допомогу один одному як членам спільноти [4].

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей [1].

Слід зазначити, що, враховуючи особливості психофізичного, індивідуального розвитку, потенційні можливості дитини з особливими освітніми потребами, для продуктивного навчання, досягнення освітніх цілей потрібно правильно вибрати форму навчання в загальноосвітній школі. Йдеться лише про тих дітей з особливими освітніми потребами, які за умови створення відповідного навчального середовища, спеціальної підготовки вчителя можуть навчатися за індивідуальною чи інклюзивною формою в загальноосвітніх навчальних закладах. До них можна віднести дітей з порушенням опорно-рухового апарату, зору, слуху, дитячим церебральним паралічем, затримкою психічного розвитку. Найбільш сприятливою інклюзія може бути для дітей із сенсорними вадами: з порушеннями мовлення, зору, слуху, опорно-рухового апарату, які мають збережений інтелект, та дітей із затримкою психічного розвитку [2].

Освітня практика має певний арсенал різних підходів в організації освітнього процесу для дітей, які мають особливості психофізичного розвитку. Перший (із двох основних) полягає у відвідуванні дітьми окремих спеціальних навчальних закладів або класів, які орієнтовані на особливості та обмеження цієї категорії дітей,

інший, не менш успішний, який базується на ідеї впровадження інклюзивної освіти у загальноосвітніх школах, що полягає у зміні самого навчального процесу, його специфіка полягає у створенні умов для спільного навчання «звичайних» дітей і тих, хто має особливі потреби.

Інклюзивний підхід відрізняється від усіх інших тим, що робить акцент не просто на рівних можливостях в отриманні освіти, а наполягає на можливості для всіх учитися разом. В інклюзивному вченні зумисне не проводиться межа між поняттями «звичайних» і «особливих дітей», адже кожна дитина є унікальною і має свої особливі потреби. Тому основне завдання інклюзивної освіти – рівноцінно залучити всіх учнів до процесів шкільного життя, що стосуються, як навчальної і наукової діяльності, так і позакласного життя дітей.

Поняття «діти з особливими освітніми потребами» застосовується широко до дітей із фізичними, психофізичними вадами, затримкою розумового розвитку, дітей-інвалідів та асоціальних дітей. Напрямок навчання таких дітей передбачає досягнення двох важливих цілей, перша з яких полягає у наданні дитині основ початкових дисциплін, корегуванні поведінки, розвитку трудових навичок та загального уявлення про життя. Друга, не менш важлива умова становлення повноцінного члена суспільства, розвиток особистості, якій потрібно приділяти увагу упродовж періоду розвитку стосується його психічного врегулювання, формуванню умінь і навичок, які стануть необхідними у подальшому самостійному житті. Робота з дітьми, які мають особливі потреби, вимагає від учителя чи вихователя (асистента вчителя) не тільки освітньої компетентності, а й досвіду, витримки, знань особливостей кожної дитини та здатностей знаходити підхід до окремої дитини у різних ситуацій, а також мотивація зробити їхнє життя більш комфортним. Саме головне – дитина вчиться життєдіяльності в оточенні здорових дітей, що формує спрямованість до повноцінного життя, до усвідомлення власної спроможності, підвищення якості власного буття. Проте готовність до навчання у звичайних українських загальноосвітніх навчальних закладах осіб з особливими освітніми потребами ще доволі незначна, пов'язано це, насамперед, з непоінформованістю населення щодо суті інклюзивної освіти, її переваг. Корисність такої світи у тому, що слухачі з вадами розвитку звикають жити в середовищі своїх здорових чи то відносно здорових однолітків, беруть участь у житті навчального закладу, привчаючись таким чином до активного життя в соціумі. Їхні ж однолітки звикають толерантно сприймати людей з особливими потребами і ставитися до них як до рівних.

Основними завданнями інклюзивного навчання є: здобуття дітьми з порушеннями психофізичного розвитку освіти відповідного рівня у середовищі здорових однолітків відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти; забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їх здібностей; створення освітньо-реабілітаційного середовища для задоволення освітніх потреб учнів з особливостями психофізичного розвитку; створення позитивного мікроклімату у загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування дітей з особливими освітніми потребами з іншими учнями; забезпечення диференційованого психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами; надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, залучення батьків до розроблення індивідуальних планів та програм навчання.

Усі діти отримують користь від інклюзивного навчання. Воно дозволяє їм розвивати індивідуальні сильні сторони і таланти; приймати всіх дітей без винятку в загальноосвітню шкільну систему і суспільство; працювати над досягненням індивідуальної мети, беручи участь у житті громади та класу; залучати батьків у процес навчання і життя школи; розвивати культуру поваги та належності до школи; мати можливість навчатися і поважати здібності інших; створювати дружні стосунки з іншими дітьми; позитивно впливати на школу, громаду та поважати різноманіття та включення на більш широкому рівні.

Організація освітньої діяльності потребує від освітян новаторства, високої компетентності та нестандартного мислення, здатності генерувати сучасні ідеї, адже саме «виконавці» є активними творцями нових ідей стосовно досягнення більш комфортного і якомога скорішого та якіснішого результату. Безперечно, будь-яка технологія, що впроваджується в навчальний процес, вимагає багато часу та засобів для реалізації. Викладач як людина, яка формує знання та професійні навички, перетворюється на організатора роботи з учнями на вдосконалення умінь самостійного пошуку інформації, творчого опрацювання та застосування цих знань.

Якщо розглядати впровадження інтерактивних технологій саме щодо дітей з особливими потребами, то, спираючись на те, що ключовим завданням інноваційних технологій навчання є підготовка людини до динамічного темпу життя, сенс цього навчання полягає в орієнтації навчального процесу на максимальну спроможність до потенційного росту знань, практичних навичок та їх застосування у повсякденному житті, що є процесом довготривалим та кропітким. Інтерактивні технології у спеціальній педагогіці мають забезпечити розвиток і саморозвиток особистості учня з огляду на виявлені його індивідуальні особливості як суб'єкта пізнання предметної діяльності і реалізуються в особистісно-орієнтованій освіті. До результатів навчання суспільство ставить усе вищі вимоги – школа має дати учням не тільки міцні знання та навички, а й сприяти вихованню та розвитку учнів відповідно до їхніх навчальних можливостей, потреб, запитів, задатків і

здібностей.

Інтерактивне навчання – це навчання, побудоване на основі спілкування та взаємодії, що реалізуються і в технологіях, і в методах, і в організаційних формах [3]. Інтерактивність освіти сприяє формуванню предметних умінь і навичок, виробленню життєвих цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, розвитку комунікативних якостей особистості. Така технологія, як стверджують дослідники, передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації та виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Тому під час такого навчання всі учасники навчального процесу вчаться демократично спілкуватися з іншими людьми, критично та творчо мислити, приймати обґрунтовані рішення. У цих випадках до роботи залучаються всі учні, які працюють у групах в облаштованому класі за підготовленим заздалегідь матеріалом, із дотриманням процедури та регламенту, в атмосфері довіри. Інтерактивне навчання змінює звичні ілюстративні форми на діалогічні, що ґрунтуються на взаємодії та взаєморозумінні. Враховуючи вищесказане, можна відзначити такі методичні особливості організації інтерактивного навчання: застосування проблемних ситуацій і формулювань, відповідна організація навчального простору, що сприяє діалогу, мотиваційне забезпечення спільної діяльності, дотримання правил навчального співробітництва, використання комунікативних методів і прийомів, оптимізація системи оцінювання процесу та результатів спільної діяльності, розвиток навичок самоаналізу та самоконтролю індивідуальної та групової діяльності [3].

Впровадження інноваційного підходу в реальній педагогічній діяльності забезпечує комплекс вирішення багатьох актуальних проблем. Застосування інтерактивних технологій висуває нові певні вимоги до структури навчальних занять. Як правило, структура таких занять складається з п'яти елементів [3]: мотивація; оголошення теми та очікуваних навчальних результатів; надання необхідної інформації; інтерактивна вправа – центральна частина занять; підбиття підсумків, оцінювання результатів навчального заняття. Мета мотивації – зосередити увагу тих, хто навчається на проблемі та викликати інтерес до обговорюваної теми. Суб'єкт навчання має бути налаштований на ефективний процес навчання, мати в ньому особисту зацікавленість, усвідомлювати, що та навіщо він зараз робитиме. Без виникнення цих внутрішніх основ – не може бути ефективного пізнання.

З цією метою можуть бути використані прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у тих, хто навчається, подив, здивування, інтерес до змісту знань і процесу їх отримання, підкреслюють парадоксальність явищ та подій як у житті, так і у професійній діяльності. Це може бути і коротка розповідь викладача, і бесіда, і демонстрація наочності, й нескладна інтерактивна технологія ("мозковий штурм", "мікрофон" тощо). Мотивація чітко пов'язана з темою заняття, психологічно готує студентів до її сприйняття, налаштовує їх на розв'язання певних проблем. Цей елемент має займати не більше 5% часу, відведеного на заняття.

В інклюзії варто користуватись правилом «не нашкодь». Діти з особливими освітніми потребами мають здатність швидко втрачати здобуті навички, тому працювати над їхньою підтримкою та розвитком потрібно ретельно, регулярно і якісно. А цього гарантувати не може ані Міністерство освіти і науки, ані адміністрація школи, ані вчителі. І попри те, що положення про інклюзивну освіту прийняли ще у 2011 році, вона досі має експериментальний характер. Навчальні цілі й навчальні завдання, зазначені в індивідуальній програмі розвитку, зможуть допомогти учневі опанувати певні знання та вміння. Вони мають відповідати наявному рівню розвитку дитини про бажаний результат. Вони можуть стосуватися знань, умінь, поведінки, і їх треба чітко сформулювати, висловити через позитивні твердження й вони бути зрозумілими всім, хто їх читає. У визначенні навчальних цілей і завдань беруть участь усі члени команди. Навчальні цілі – це твердження Цілі треба визначити в усіх сферах, де спостерігаються випередження або відставання в розвитку (інтелектуальна, соціальна й емоційна сфери розвитку, розвиток моторики, мовленнєві навички тощо). Насамперед потрібно встановити контакт з дитиною, увійти в зону довіри, надати дитині можливість обрати місце в класі. Проведення вступних бесід сприяє створенню атмосфери позитивного настрою, активізація пізнавальної активності. У процесі застосування ІТ під час інклюзивного навчання слід дотримуватись наступних рекомендацій: використовувати наочний матеріал (відеоролики, презентації, картки, на яких будуть завдання, слова для складання логічного ланцюжка або малюнки, фотокартки, частини навальних пазлів, матеріал для тактильного контакту тощо); вводити елементи музики, малювання, аплікації, ліпки – будь-чого, що активізує пізнавальну активність учня; забезпечувати рухову активність (відповідно до об'єктивно можливого фізичного стану дітей); корегувати увагу індивідуально, ставити запитання-натяки, виправляти помилки, пояснювати, але не забувати відзначати успіхи дитини; допомогти дитині розвинути здатність сприймати труднощі та помилки як досвід, не акцентуючи увагу на невдачі; використовувати різні рівні складності виконання завдань, але з поступовим збільшенням складності як перспективи розвитку; навчати дітей контролювати свої дії та бути відповідальним, оскільки таким чином у них зменшується кількість і частотність проявів негативної поведінки; відверто обговорювати відмінності кожного, акцентуючи уваги на його індивідуальності та неповторності,

Розділ 1   **Методологічні проблеми впровадження інформаційних технологій та інноваційних методик навчання в освітній процес**

підкреслюючи його позитивні якості.

Висновок. Важливість використання інтерактивних технологій полягає в тому, що вони створюють можливості для співпраці, налагоджувати міжособистісні стосунки, спільно пізнавати навколишній світ. Процес навчання та корекції психофізичного розвитку дітей з вадами та дітей з особливими освітніми потребами – процес тривалий. За умови систематичного застосування інтерактивних технологій діти з особливими потребами мають змогу соціально адаптуватися, інтегруватися у соціум, приносити йому користь і бути необхідними.

Список використаних джерел :

1. Валентик Н. Інклюзивна освіта: за і проти. / Директор школи. 2010. №14-15. С. 45-58.
2. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін.; за заг. ред. Л. І. Даниленко. К., 2007. С. 128.
3. Мельник Л.В.. Інтерактивні методи навчання як засіб формування комунікативних умінь у студентів ВНЗ. Матеріали ХХІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 29. 692 с.
4. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, О. М. Таранченко, І. О. Білозерська та ін. ; за заг. ред. А. А. Колупаєвої. К. : А. С. К., 2012. 308 с.
5. <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849r>.